

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗЛЕПКО НАДІЯ ПЕТРІВНА

УДК 336.24

**МИТО ЯК ФІСКАЛЬНИЙ РЕСУРС ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА
ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ**

Спеціальність 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Тернопіль – 2005

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі фінансів Тернопільської академії народного господарства Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Андрущенко Володимир Леонідович,
Академія державної податкової служби
Державної податкової адміністрації України,
професор кафедри податкової політики і
оподаткування

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Федосов Віктор Михайлович,
Київський національний економічний
університет, завідувач кафедри фінансів

кандидат економічних наук, доцент
Благуни Ігор Григорович,
Львівська комерційна академія,
доцент кафедри фінансів і кредиту

Провідна установа: **Одеський державний економічний університет**
Міністерства освіти і науки України, кафедра фінансів,
м. Одеса

Захист відбудеться “07” жовтня 2005 р. о 14⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.03 Тернопільського державного економічного університету за адресою: 46000, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11а, ауд. 211.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського державного економічного університету за адресою: м. Тернопіль, вул. Львівська, 11.

Автореферат розісланий “05” вересня 2005 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

М. П. Шаварина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Перехід України до ринкових умов господарювання супроводжується здійсненням радикальних реформ у зовнішньоекономічній сфері, пов'язаних з активним входженням у світове господарство та лібералізацією зовнішньої торгівлі. Успішна реалізація інтеграційної стратегії сприятиме зростанню вигоди від міжнародного поділу праці та міжнародного співробітництва, підвищуючи таким чином рівень розвитку вітчизняної економіки та добробуту громадян. Для цього потрібно створити якісно-результативний механізм державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, в якому важлива роль відводиться миту.

Загалом малоефективний розвиток зовнішньоекономічної сфери свідчить про те, що регулюючий потенціал митно-тарифного оподаткування в Україні не використано належним чином. Це пояснюється недостатньою розробленістю теоретичних та методологічних положень, котрі б повною мірою відображали специфіку перехідного періоду, історичні та національні особливості країни, а також постійними змінами вітчизняної законодавчо-нормативної бази, яка визначає правові засади зовнішньоекономічної діяльності.

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю підвищення ефективності митно-тарифного регулювання в Україні з метою захисту національних інтересів у період інтенсифікації міжнародних інтеграційних процесів.

Концептуальні основи побудови національних митно-тарифних систем обґрунтовані у фундаментальних працях визначних зарубіжних вчених Б. Баласси, Р. Вернона, Дж. Генрі, Р. Гільфердінга, Г. Кері, П. Кругмана, В. Леонтьєва, С. Ліндера, Ф. Ліста, Дж. Ст. Мілля, Б. Оліна, М. Портера, Д. Рікардо, П. Самуельсона, А. Сміта, В. Столпера, Е. Хекшера, Р. Шуллера та ін. Значний вклад у розвиток сучасної теорії міжнародної торговельної політики, у вирішення складних проблем побудови ефективного митно-тарифного механізму в умовах трансформаційної економіки внесли вітчизняні вчені І. Бураковський, В. Бардачова, В. Ващенко, К. Владіміров, С. Волосович, В. Геєць, О. Гребельник, В. Дудчак, М. Каленський, О. Кіреєв, Б. Кормич, А. Кредісов, О. Мартинюк, В. Науменко, С. Осика, П. Пашко, В. Рокоча, Є. Савельєв, К. Сандровський, С. Терещенко, А. Філіпенко та ін. Серед вчених ближнього зарубіжжя, які здійснюють дослідження у сфері митно-тарифного оподаткування, слід відмітити Є. Бабіна, І. Дюмулена, В. Драганова, О. Єршова, А. Козиріна, І. Корольова, Т. Романову, В. Фомичова, В. Шамахова.

Проте, окремі аспекти митно-тарифного регулювання все ще залишаються мало дослідженими та потребують детальнішого вивчення. Багато питань щодо теоретичних та практичних засад функціонування мита є дискусійними. До їх числа відносять: економічну природу та функції мита; шляхи оптимізації митних ставок;

темпи трансформації національного митного тарифу з метою успішної інтеграції у світове господарство; наслідки лібералізації митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності для вітчизняної економіки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складовою частиною науково-дослідних робіт Тернопільської академії народного господарства, зокрема, планової комплексної теми кафедри фінансів “Удосконалення фінансових відносин в умовах становлення економіки ринкового типу” (державний реєстраційний №0101U002355), у межах якої запропоновано концепцію модернізації митно-тарифної системи України з метою підвищення ефективності реалізації фіскально-регулюючого потенціалу мита, та планової комплексної теми кафедри податків і фіскальної політики “Фіскально-податкове адміністрування: прагматика, проблематика та перспективи розвитку” (державний реєстраційний №0101U005699), у межах якої розроблено алгоритм оптимізації ставок імпортного мита в період становлення Митного тарифу України.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретичних, організаційних та методичних засад митно-тарифного оподаткування в період активної інтеграції національної економіки у світовий господарський простір та лібералізації зовнішньоекономічної діяльності, а також розробка цілісної системи практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності застосування мита як інструмента фіскальної та зовнішньоекономічної політики.

Для реалізації даної мети в роботі поставлені та вирішені такі теоретичні і практичні завдання:

- з'ясовано місце та значення мита в системі державного регулювання економіки;
- розглянуто генезис мита, визначено його суть, функції та особливості;
- досліджено еволюцію ідей протекціонізму і вільної торгівлі з точки зору застосування мита як регулятора зовнішньоекономічної сфери, уточнено принципи ефективної митно-тарифної політики;
- розкрито порядок митно-тарифного оподаткування в Україні, виявлено недоліки запровадження і справляння експортного й особливих видів мита та запропоновано шляхи їх подолання;
- досліджено проблему достовірного визначення країни-виробника, розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності верифікації сертифікатів походження товару;
- розглянуто питання митної оцінки, удосконалено методіку застосування резервного методу визначення митної вартості;
- проаналізовано динаміку надходження до державного бюджету мита та визначено основні фактори зростання його надходжень;
- здійснено оцінку впливу митно-тарифного регулювання на розвиток національної економіки;

- досліджено проблеми адаптації митно-тарифної системи України до вимог Світової організації торгівлі та розроблено рекомендації щодо вдосконалення вітчизняного митно-тарифного регулювання з метою національно-сприятливої інтеграції у світовий господарський простір;

- розроблено алгоритм оптимізації імпорتنих ставок мита в період становлення Митного тарифу України.

Об'єктом дослідження є мито як один з видів загальнодержавних податків, джерело формування доходів державного бюджету та фінансовий інструмент регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Предмет дослідження – грошові відносини, пов'язані зі справлянням мита до бюджету та з використанням його регулюючого потенціалу в процесі реалізації фінансово-економічної політики України, а також закономірності, принципи і методика митно-тарифного оподаткування в умовах ринкових і демократичних перетворень.

Методи дослідження. Теоретичною основою дисертації виступили праці класиків економічної науки, а також роботи сучасних вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, в яких висвітлюються питання митного регулювання. Інформаційною базою дослідження є законодавчо-нормативні акти України, статистичні дані та матеріали Державної митної служби України, Київської регіональної митниці, Державного комітету статистики України.

В основу методології дослідження покладено системний підхід до вивчення митно-тарифного механізму як елемента національної системи оподаткування, в межах якого у роботі використовувались методи концептуального аналізу та синтезу, історико-порівняльний метод (перший розділ); методи наукової абстракції та статистичні прийоми групування, динамічних порівнянь (другий розділ); формально-логічні методи, методи графічного зображення, моделювання та узагальнення (третій розділ).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступних особисто сформульованих автором положеннях, що виносяться на захист:

вперше:

- здійснено постановку проблеми невідповідності встановленим міжнародним нормам вітчизняної практики справляння внутрішніх податків з імпорту у зв'язку з притаманними їм сутнісно-функціональними характеристиками мита та явним дискримінаційним характером щодо ввезених товарів; введено нове фінансово-економічне поняття – субститути мита, яке об'єднує зазначені платежі в окрему групу;

- запропоновано комплекс практичних заходів, спрямованих на вирішення проблеми верифікації сертифікатів походження товарів шляхом уніфікації їх форми на міжнародному рівні, встановлення чіткого переліку органів їх видачі та

створення міжнародної бази даних, яка б містила необхідні відомості для оперативного контролю;

удосконалено:

- систему принципів ефективної вітчизняної митно-тарифної політики шляхом визначення їх у наступній інтерпретації: єдності та системного підходу; приведення національного митно-тарифного законодавства у відповідність до міжнародних норм; поступової лібералізації; тимчасового застосування протекційних заходів; активізації запровадження особливих видів мита; обмеження митно-тарифних пільг;

- методику резервного методу визначення митної вартості в частині застосування комбінованого або/і більш гнучкого підходу до використання інших п'яти методів;

- методику оптимізації митних тарифів. Зокрема, розроблено алгоритм оптимізації ставок імпортного мита, який, на відміну від інших методик, враховує діючу величину ввізних тарифів, взяті країною міжнародні зобов'язання стосовно рівня митно-тарифного оподаткування тощо, та дозволяє здійснити ефективну імплементацію теоретичної ставки мита, розрахованої на основі різниці між національними та світовими цінами, у національний митний тариф;

одержали подальший розвиток:

- ідеї раціоналізації структури Митного тарифу України у напрямку його спрощення через уніфікацію митних ставок на рівні групи-позиції, а також універсалізації, що передбачає об'єднання у складі митного тарифу всіх діючих на конкретний момент часу ставок мита;

- наукові положення щодо підвищення ефективності застосування окремих видів мита, які, в частині запровадження антидемпінгового та компенсаційного мита, зводяться до розширення переліку можливих ініціаторів відповідних розслідувань, а в частині введення експортного мита – до чіткого встановлення термінів його дії та скасування пільг.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у дисертації висновки та рекомендації можуть бути використані органами Державної митної служби України в процесі удосконалення митно-тарифної політики держави; при розробці змін та доповнень до законодавства України у сфері митно-тарифного регулювання; у навчальному процесі; а також у можливості застосування окремих положень для подальшого здійснення науково-дослідних робіт в даній галузі знань.

Міністерством економіки України взято до уваги пропозиції щодо оптимізації ставок імпортного мита в період становлення національного митного тарифу (довідка № 39-33/244 від 06.04.2004 р.). Запропонована методика застосування резервного методу визначення митної вартості товарів практично використовується у роботі Тернопільської митниці (довідка № 8/2-3627 від 07.06.2005 р.). Окремі висновки та положення дисертаційної роботи були використані у навчальному процесі

Тернопільської академії народного господарства при викладанні навчальних дисциплін: “Митна справа”, “Податкова система”, “Фінанси” (довідка ТАНГ № 126-33/302 від 15.03.2004 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, розробки, висновки та пропозиції, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження обговорювались на тематичних наукових семінарах кафедри фінансів Тернопільської академії народного господарства та були оприлюднені на 10 науково-практичних конференціях, зокрема на 4 міжнародних науково-практичних конференціях: “Стратегія українсько-польського соціально-економічного партнерства” (м. Львів, 2000 р.); “Фінансові важелі економічного зростання України на сучасному етапі” (м. Чернівці, 2000 р.); “Реформування фінансово-кредитної системи і стимулювання економічного зростання” (м. Луцьк, 2001 р.); “Україна – Польща: шлях до Європейської співдружності” (м. Тернопіль, 2002 р.); 4 науково-практичних конференціях всеукраїнського значення: “Актуальні проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України” (м. Харків, 2001 р.); “Бюджетно-податкова політика в Україні (проблеми та перспективи розвитку)” (м. Ірпінь, 2001 р.); “Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період” (м. Тернопіль, 2003 р.); “Розвиток грошово-кредитних відносин в Україні” (м. Київ, 2004 р.); міжвузівській науково-практичній конференції “Розвиток фінансово-кредитної системи України в умовах ринкових трансформацій” (м. Вінниця, 2003 р.); науковій конференції курсантів, студентів та молодих вчених “Науковий потенціал майбутнього України на шляху до європейської інтеграції”, яка відбулась на базі Академії митної служби України (м. Дніпропетровськ, 2004 р.).

Наукові публікації. Основні результати дисертаційного дослідження знайшли відображення в 15 наукових працях, з яких одна опублікована у співавторстві. Загальний обсяг публікацій становить 4,6 друк. арк. (особисто автору належить 4,5 друк. арк.), з них: 6 одноосібних робіт автора у наукових фахових виданнях обсягом 2,4 друк. арк.; 2 статті у збірнику наукових статей обсягом 0,7 друк. арк.; 7 публікацій за матеріалами науково-практичних конференцій сумарним обсягом 1,5 друк. арк., в тому числі одна у співавторстві (авторський внесок становить 1,4 друк. арк.). Окремі висновки та положення дисертації використано при підготовці навчально-методичного посібника з митної справи, який було видано у співавторстві, загальним обсягом 6,4 друк. арк. (авторський внесок становить 2,4 друк. арк.).

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел з 213 найменувань на 20 сторінках і 21 додатку,

що займають 30 сторінок. Основний текст дисертаційної роботи викладено на 196 сторінках, що містять 19 таблиць на 13 сторінках і 25 рисунків на 12 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено предмет, об'єкт та методи дослідження, сформульовано мету і завдання, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих наукових результатів.

У **першому розділі “Теоретичні та фінансово-політичні основи вчення про мито”** здійснено дослідження теоретичних основ митно-тарифного оподаткування, з'ясовано місце та значення мита в системі інструментів державного регулювання економіки, вивчено генезис мита, визначено його суть, функції та особливості, розглянуто еволюцію ідей протекціонізму і вільної торгівлі з точки зору застосування мита як регулятора зовнішньоекономічної сфери в контексті теорії міжнародної торговельної політики; визначено принципи вітчизняної митно-тарифної політики.

Проведене дослідження показало, що мито як податок на зовнішню торгівлю є важливим елементом податкової системи та гармонійно доповнює в ній інші види оподаткування. Крім цього, міжнародні торговельні організації віддають перевагу миту перед нетарифними методами регулювання зовнішньоекономічної діяльності, оскільки тарифний захист прозоріший та більш адекватний умовам ринкової економіки, ніж адміністративне втручання. Зазначене обумовлює важливу роль мита в якості економічного важеля впливу держави на розвиток зовнішньої торгівлі та економіки в цілому.

У результаті вивчення економічної природи та аналізу значного переліку дефініцій мита виявлено, що його традиційне визначення як податку, котрий справляється митними органами з товарів, що перетинають митний кордон країни, відображає суть митних податків загалом і відповідає розширювальній концепції трактування мита. З метою чіткого відмежування власне мита від інших митних платежів, в межах звужувальної концепції уточнено визначення мита, а для позначення інших митних податків введено нове фінансово-економічного поняття – субститути мита (рис. 1). Доцільність виокремлення даних податків із сукупності митних платежів пов'язана, насамперед, з неоднозначністю їх класифікації як зовнішніх чи внутрішніх податків, а також з їх дискримінаційним характером по відношенню до імпорту. Такий теоретичний висновок обґрунтовує необхідність чіткої регламентації порядку застосування даних платежів на міжнародному рівні з метою недопущення їх використання в якості прихованого методу протекціонізму.

Встановлено, що в процесі реалізації своїх функцій мито набуває певного фіскального та регулюючого значення. На відміну від інших податків, при запровадженні мита, насамперед, беруть до уваги не фіскальний, а регулюючий потенціал, який полягає в іманентній здатності мита впливати через цінові

механізми на розвиток зовнішньої торгівлі та вітчизняного виробництва. Значний регулюючий потенціал мита проявляється у різноманітності його видів, що забезпечує високий рівень маневреності митно-тарифного оподаткування. Особливістю мита як податку також є зовнішньополітичний характер, що необхідно враховувати при його запровадженні.

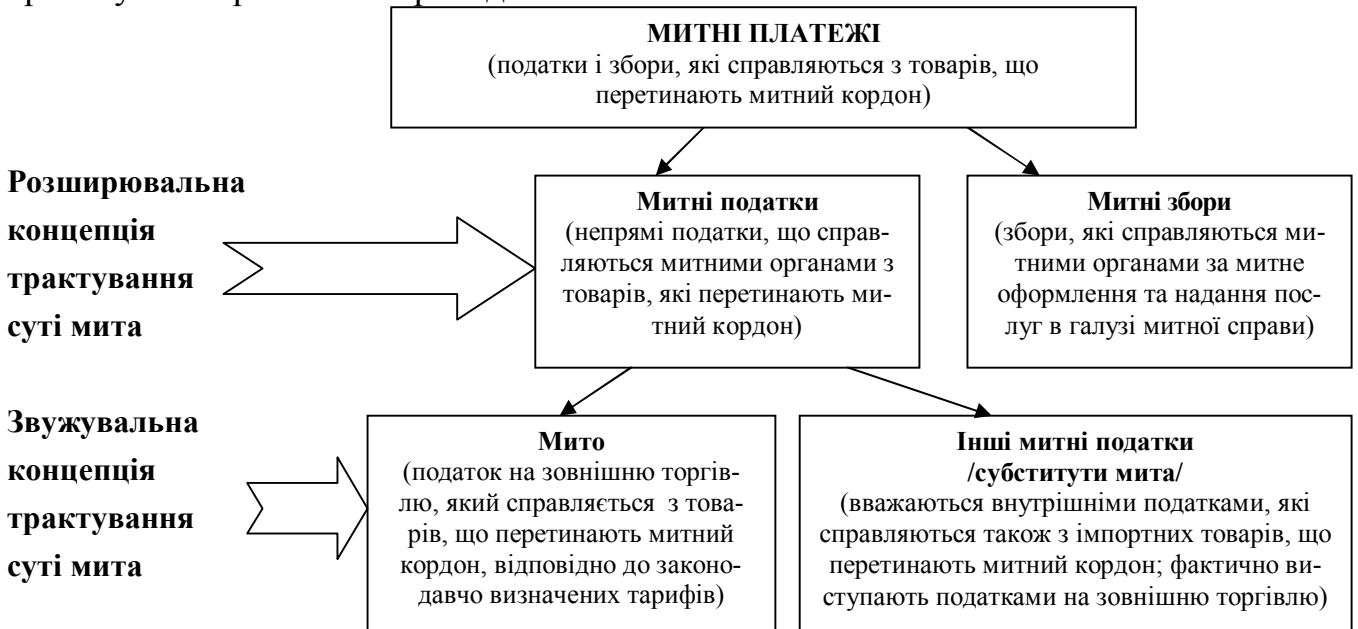

Рис. 1. Місце мита в системі митних платежів згідно з розширювальною та звужувальною концепціями трактування його суті.

Дослідження еволюції ідей протекціонізму і вільної торгівлі в контексті основних концептуальних напрямків теорії міжнародної торговельної політики (класичного, неокласичного, неотехнологічного, протекціонізму, неопротекціонізму) свідчить, що політика вільної торгівлі дає змогу отримати країні реальні вигоди від зовнішньої торгівлі, але до неї необхідно йти поступово, зважаючи не тільки на світові інтеграційні тенденції, а й на наслідки лібералізації зовнішньоторговельної політики для національної економіки. Протекціонізм є більш привабливим для політиків, оскільки протекційні заходи мають негайний позитивний ефект, а їх негативні наслідки носять прихований характер та виявляються не відразу.

З метою ефективного розвитку економіки України та її успішної інтеграції у світовий господарський простір визначено такі принципи проведення сучасної митно-тарифної політики:

- єдність та системний підхід. Тобто, застосування митно-тарифних заходів має здійснюватися в межах визначеної зовнішньоторговельної політики, за єдиною методикою. Системний підхід передбачає ескалацію та раціоналізацію національного митного тарифу. Ескалація будується на застосуванні вищих ставок імпортного мита для товарів з більшим ступенем обробки. При цьому, з метою раціоналізації митного тарифу, слід встановлювати особливо низькі митні ставки на

сировину і комплектуючі, які використовуються у пріоритетних галузях національної економіки, орієнтованих на експорт;

- уніфікація національного законодавства, що регламентує митне оподаткування, з міжнародними стандартами;

- поступова лібералізація зовнішньої торгівлі шляхом поетапного зниження ставок мита;

- тимчасове застосування заходів ефективного протекціонізму;

- ефективне застосування особливих видів мита;

- обмеження митно-тарифних пільг.

У другому розділі “Ефективність функціонування митно-тарифного механізму в Україні: фіскальний та регулюючий аспекти” проведено комплексний аналіз діючої вітчизняної практики митно-тарифного оподаткування, виявлено резерви збільшення надходжень мита до державного бюджету в період лібералізації митного тарифу і здійснено оцінку впливу мита на розвиток національної економіки.

На сучасному етапі митно-тарифна система України знаходиться у процесі трансформації та приведення у відповідність до міжнародних стандартів. Для підвищення ефективності реалізації фіскально-регулюючого потенціалу національного митного тарифу доцільно спростити його шляхом уніфікації митних ставок на рівні групи-позиції (при цьому диференціацію ставок мита на рівні категорії, або й підкатегорії слід застосовувати як виключення, одночасно посилюючи контроль за імпортом даного виду товару), а також побудувати таким чином, щоб він об'єднував всі діючі ставки мита на конкретний момент часу, в тому числі ставки експортного та особливих видів мита.

Дослідження проблем запровадження особливих видів мита дало змогу виявити, що даний інструмент регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні використовується неповною мірою. З метою більш ефективного його застосування запропоновано: законодавчо закріпити право розпочинати антидемпінгові та антисубсидійні розслідування на підставі інформації Міністерства економіки або Державної митної служби України; створити відповідну статистично-інформаційну базу і здійснювати регулярний контроль-моніторинг співвідношень цін й обсягів виробництва вітчизняних та імпортованих товарів.

Вітчизняна практика і зарубіжний досвід свідчать, що вивізне мито у більшості випадків має загалом негативний вплив на економіку країни, тому його застосування потребує зваженого підходу. Експортне мито слід використовувати в якості оперативного регулятора зовнішньої торгівлі та встановлювати термін його дії при запровадженні.

На суму мита, що підлягає сплаті до бюджету конкретним платником, суттєво впливають митна вартість та країна походження товару. Близько 80% усіх порушень митного законодавства і спірних моментів при здійсненні митного оформлення

виникають з приводу визначення митної вартості та класифікації товарів. Так, у 2002 р., внаслідок коригування митної вартості імпортованих товарів, органами митної служби було додатково спрямовано до Державного бюджету України 1,5 млрд. грн., у 2003 р. – відповідно 2,9 млрд. грн., у 2004 р. – 4 млрд. грн.; а, внаслідок виявлених митними органами фактів недостовірного декларування країни походження товарів, у 2002 р. до державного бюджету додатково надійшло 6,1 млн. грн., у 2003 р. – відповідно 3,8 млн. грн.

Країна походження товару підтверджується шляхом подання митному органу сертифіката про походження товару, у випадку відсутності якого мито сплачується за повними ставками. Основною складністю ідентифікації сертифікатів є те, що вони часто не мають чітко встановленої форми навіть у конкретній державі. Для вирішення проблем верифікації сертифікатів походження товарів запропоновано: уніфікувати форму таких документів на міжнародному рівні із зазначенням переліку обов'язкових відомостей, що повинні відображатись у них; у всіх країнах чітко встановити перелік органів, уповноважених видавати сертифікати; створити для оперативного контролю міжнародну базу даних, яка б містила інформацію щодо виданих сертифікатів про походження товару.

В дисертаційній роботі значної уваги приділено питанням методики визначення митної вартості товарів. Зокрема, резервний метод визначення митної вартості товарів автор трактує як комбіноване або/і більш гнучке застосування інших п'яти методів (табл. 1).

Таблиця 1

Порядок застосування резервного методу визначення митної вартості товарів

Варианти	Основа визначення митної вартості	Причини неможливості застосування відповідного методу визначення митної вартості	Порядок застосування резервного методу визначення митної вартості товарів як більш гнучкого і комбінованого підходу до попередніх п'яти методів
I	Ціна угоди щодо товарів, які імпортуються	Неможливо застосувати метод I, оскільки відсутні документально підтвержені дані про вартість транспортування товару до перетину кордону, або інші дані, необхідні для коригування основи визначення митної вартості	Ціна угоди коригується аналогічно, як у методі I, з тією відмінністю, що елементи, які документально не підтвержені, розраховуються на основі даних ДМСУ. Комбінований підхід полягає у можливості використання інформації щодо одного з елементів митної вартості про ідентичні або подібні товари
II	Ціна угоди на ідентичні товари	Неможливо застосувати методи II або III, оскільки ідентичні чи подібні товари ввезені раніше, ніж за 90 днів до імпортованих товарів, що оцінюються, або у кількості, що значно відрізняється від кількості оцінюваних товарів	Ціна угоди коригується аналогічно, як у методі II чи III, відповідно з певними поправками, які здійснюються на основі детального аналізу впливу факторів строку давності або величини партії товарів на ціну угоди (наприклад, враховується рівень інфляції, торговельні знижки за кількість купленого товару тощо)
III	Ціна угоди на подібні товари		
IV	Внутрішня ціна товарів	Неможливо застосувати метод IV, оскільки відсутні документально підтвержені дані щодо одного із елементів, необхідного для коригування основи визначення митної вартості	Внутрішня ціна коригується аналогічно, як у методі IV, з тією відмінністю, що елементи, які документально не підтвержені, розраховуються на основі середнього значення по Україні (сума обов'язкових платежів до бюджету повинна бути обов'язково документально підтверджена)
V	Витрати виробництва	Неможливо застосувати метод V, бо один із видів витрат виробництва документально не підтверджено	Митна вартість розраховується аналогічно до методу V, але сума витрат, що не були підтвержені документально, розраховується на основі середніх значень

Аналіз структури та динаміки надходження до державного бюджету мита вказує на його відносно стабільне фіскальне значення. Питома вага фактичних надходжень мита у загальній сумі доходів державного бюджету України упродовж 1999 – 2004 рр. коливалась від 3,7 до 7,2%. Так, у 1999 р. сума мита, яку було перераховано до бюджету, становила 863,2 млн. грн., у 2000 р. – відповідно 1336,6 млн. грн., у 2001 р. – 1712,2 млн. грн., у 2002 р. – 2116,8 млн. грн., у 2003 р. – 3336,8 млн. грн., у 2004 р. – 4687,4 млн. грн.

Визначено основні фактори зростання надходження мита до Державного бюджету України, які є реальним резервом збільшення його дохідної частини в умовах лібералізації зовнішньоторговельного режиму, зокрема, – це підвищення рівня організації митного контролю та розширення податкової бази (шляхом зменшення ставок мита і скорочення кількості митно-тарифних пільг). При цьому виявлено факт зростання податкового навантаження імпорту митом на фоні загального зменшення величини митних тарифів, що свідчить про потужні потенційні можливості саме підвищення ефективності митного контролю (рис. 2).

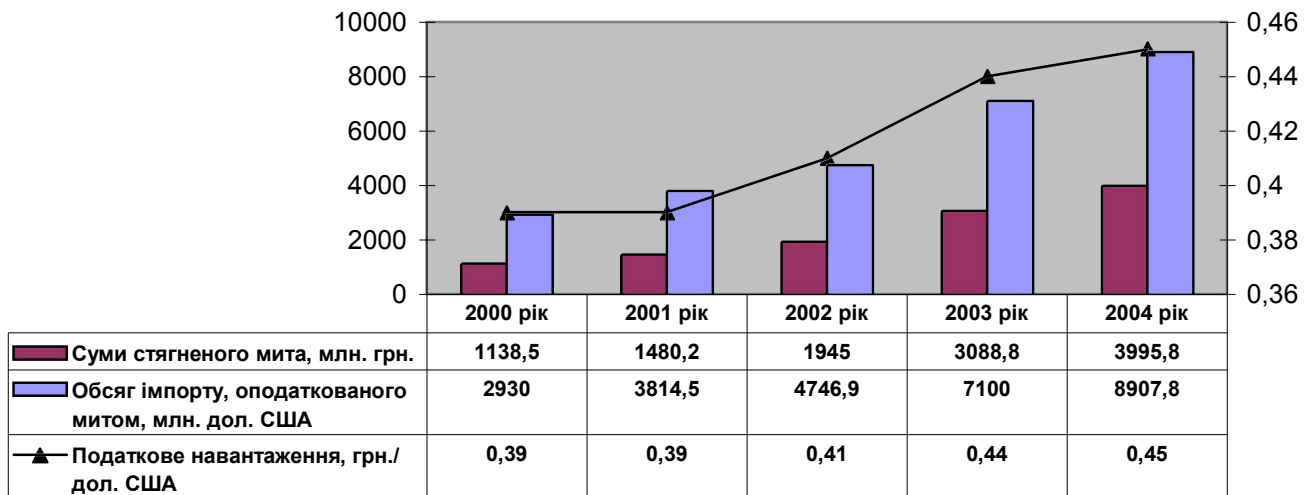

Рис. 2. Обсяги імпорту, оподаткованого митом, та суми ввізного мита за 2000-2004 рр. (за даними Державної митної служби України).*

На існування значних пільг у вітчизняному митно-тарифному оподаткуванні вказує той факт, що обсяг умовних нарахувань мита у 1997 – 2004 рр. щорічно складав не менше 90% суми його фактичних надходжень до Державного бюджету України (табл. 2).

Обґрунтовано необхідність перегляду митно-тарифних пільг на предмет скорочення неефективних. Важливим кроком у цьому напрямку стало скасування у 2005 р. всіх податкових, в тому числі і митно-тарифних пільг, які надавались суб'єктам спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку. Також, доцільно відмінити пільги стосовно вивізного мита, окрім пільгового митно-

* Примітка. За 2000-2002 рр. подано суми ввізного мита в торговому обігу.

тарифного оподаткування гуманітарної допомоги, що підвищить регулюючу спроможність даного виду мита і дозволить мобілізувати до бюджету додатково близько 250 млн. грн. за рік.

Таблиця 2

Динаміка частки умовних нарахувань у сумі фактичних надходжень мита до Державного бюджету України за 1997 – 2004 рр.*

(млн. грн.)

Показники	1997 рік	1998 рік	2001 рік	2002 рік	2003 рік	2004 рік
Сума фактичних надходжень мита до державного бюджету	589,8	787,1	1712,2	2116,8	3336,8	4687,4
Сума умовних нарахувань мита	547,4	1906,6	2374	3029	4063	4517
Співвідношення умовних нарахувань та суми фактичних надходжень мита до бюджету, %	92,8	242,2	138,6	143,1	121,8	96,4

* Складено і розраховано на основі даних Державної митної служби України.

Оцінка впливу національного митного тарифу на вітчизняну економіку дозволяє констатувати факт неефективної реалізації регулюючого потенціалу мита на даному етапі, що зумовлено нестабільністю митно-тарифного законодавства та недосконалістю правової бази; відсутністю довгострокової зовнішньоторговельної стратегії. Для вирішення цих проблем, перш за все необхідно прискорити процес приведення національного законодавства з питань митно-тарифного регулювання у відповідність до міжнародних норм та розробити довгострокову стратегію зовнішньої торгівлі, спрямовану на захист національного товаровиробника.

У третьому розділі “Удосконалення митно-тарифного регулювання в Україні у контексті національно-сприятливої інтеграції у світовий господарський простір” проведено оцінку трансформації митно-тарифної системи України згідно із зобов’язаннями перед Світовою організацією торгівлі (СОТ), розглянуто проблеми участі України у міжнародних регіональних торговельних об’єднаннях, а також запропоновано алгоритм оптимізації ставок ввізного мита.

Дослідження підтверджують доцільність приєднання України до глобальної міжнародної торговельної організації – СОТ, що дозволить більш повною мірою реалізувати національні конкурентні переваги у міжнародній торгівлі та досягнути вищого рівня розвитку вітчизняної економіки. В зв’язку з цим відбувається приведення національного законодавства у відповідність до вимог СОТ, зокрема, щодо митно-тарифного регулювання – Україною узгоджено близько 95% тарифних запитів країн-членів Робочої групи з розгляду заявки про її вступ у СОТ (підписано 31 протокол з країнами-учасниками). Проблемним питанням залишається задоволення решти запитів країн-членів Робочої групи, які стосуються окремих “чутливих” видів продукції. На нашу думку, уряду слід переглянути доцільність надання таких поступок, а в разі прогнозування явних негативних наслідків щодо

певних товарів слід тимчасово не зменшувати митні тарифи, одночасно пропонуючи зацікавленим членам СОТ альтернативні поступки.

Високий рівень митно-тарифних зобов'язань України перед згаданою організацією загалом знайшов відображення у Концепції трансформації Митного тарифу України на 1996-2005 рр. Проте, за період приєднання України до багатосторонньої торгової системи Робоча група, яка на початку переговорів об'єднувала лише 23 країни, поповнилась додатково більш, як 20-ма учасниками, – переважно новими членами даної міжнародної організації (серед яких Грузія, Естонія, Киргизстан, Китай, Латвія та інші), котрі подали додаткові запити щодо лібералізації національного митно-тарифного оподаткування. Зазначене обумовлює необхідність активізації роботи щодо уніфікації національного законодавства згідно із стандартами СОТ та зобов'язаннями перед даною організацією, оскільки зволікання може призвести до виникнення ще більш жорстких умов вступу у зв'язку з можливим приєднанням до СОТ нових членів.

Активна участь України в регіональній торговельній інтеграції також сприятиме підвищенню реалізації її зовнішньоекономічного потенціалу та економічному зростанню. Стратегічним напрямком регіональної інтеграції України є приєднання до Європейського Союзу (ЄС). В дисертаційній роботі розглянуто проблему можливості одночасної участі України в Єдиному Економічному Просторі (ЄЕП) та ЄС. Надання переваги урядом України на користь європейського вектору, не означає повну відмову від приєднання до ЄЕП, проте висуває певні обмеження участі в останньому, обумовлені особливостями митно-тарифного регулювання у межах міжнародних регіональних організацій високого рівня інтеграції, як от ЄС. При постановці перспективних цілей досягнення повноправного членства у ЄС, Україна може приєднатись до ЄЕП як міжнародної регіональної організації з рівнем інтеграції не вищим, ніж повноцінна зона вільної торгівлі без вилучень та обмежень.

З'ясовано, що у контексті міжнародної регіональної торговельної інтеграції основним напрямком реорганізації Митного тарифу України є його поступове узгодження з нормами ЄС, який на початковому етапі передбачає трансформацію митно-тарифного регулювання згідно з вимогами СОТ, оскільки ЄС виступає членом цієї глобальної торговельної організації і його законодавство ґрунтується на загальноприйнятих міжнародних стандартах.

Розроблено алгоритм оптимізації ставок імпортного мита в період лібералізації та становлення національного митного тарифу. Запропонована відповідна оптимізаційна економіко-математична модель, подібно до окремих вітчизняних методик, передбачає три підходи до оптимізації імпортних тарифів в залежності від виду товарів (пріоритетні, конкурентоспроможні, товари “критичного імпорту”). Основою для визначення оптимального митного тарифу у розробленій економіко-математичній моделі традиційно обрано різницю між вітчизняною та світовою ціною на певний товар. Проте, у даній моделі, на відміну від інших, взято

до уваги протекційну дію ПДВ та існуючі “перекоси” у вітчизняній практиці формування ціни на окремі види товарів. Розрахунок теоретичної ставки мита, скоригованої із врахуванням протекційної дії ПДВ, здійснюється за формулою:

$$R = \begin{cases} (BC/1,2 - SC) * 100, & \text{для додатних значень;} \\ 0, & \text{для від'ємних значень} \end{cases}, \quad (1)$$

де R – скоригована теоретична ставка мита із врахуванням протекційної дії ПДВ та нормальної торговельної надбавки (у адвалерному вираженні);

BC – вітчизняна ціна на певний товар*;

SC – світова ціна на певний товар.

На основі скоригованої теоретичної ставки визначаємо безпечний тарифний коридор, виходячи з виду товару – пріоритетний, конкурентоспроможний, товар “критичного імпорту” (табл. 3).

Таблиця 3

Розрахунок безпечного тарифного коридору, виходячи з виду товару та скоригованої теоретичної ставки мита

Вид товару	Безпечний тарифний коридор (%)	
	мінімальне значення митного тарифу (C _{min})	максимальне значення митного тарифу (C _{max})
Пріоритетний товар	R	R + 15%
Конкурентоспроможний товар	R	
Товар “критичного імпорту”	0	R – 1%, якщо R ≥ 1; 0, якщо R < 1

Для пріоритетного товару митний тариф доцільно встановлювати в межах від скоригованої теоретичної ставки і вище. При цьому рівень тарифного захисту не повинен перевищувати 15%. Для конкурентоспроможного товару потрібно вирівняти умови конкуренції, тобто встановити ставку мита на рівні скоригованої теоретичної ставки (фактично тут наявна єдина ставка мита). Для товару “критичного імпорту” тарифний коридор встановлюється в межах від 0% до рівня дещо нижчого від скоригованої теоретичної ставки з метою стимулювання імпорту даного виду продукції.

Перспективну оптимальну ставку ввізного мита (T) слід визначати в межах безпечного тарифного коридору із врахуванням діючого митного тарифу (t) і ставки мита, яку Україна зобов’язалась встановити у 2005 р. згідно з Концепцією трансформації Митного тарифу України на 1996-2005 рр. відповідно до системи ГАТТ/СОТ (К). Перспективна оптимальна ставка імпортного мита визначається:

- для пріоритетних товарів:

$$T = \begin{cases} C_{min}, & \text{якщо } K < C_{min}; \\ K, & \text{якщо } C_{min} < K < C_{max}; \\ C_{max}, & \text{якщо } C_{max} < K; \end{cases} \quad (2)$$

- для конкурентоспроможних товарів:

$$T = C_{min} = C_{max}; \quad (3)$$

- для товарів критичного імпорту:

* Примітка. Для зручності розрахунків вітчизняну ціну доцільно попередньо скоректувати, виходячи з нормального рівня торговельної надбавки.

$$T = \min\{C_{\max}; K; t\}. \quad (4)$$

Після того, як перспективна оптимальна ставка ввізного мита розрахована, визначається її відхилення від діючої ставки з метою успішної імплементації у національний митний тариф. На основі відхилення розробляється оптимізаційна стратегія – відповідний план дій щодо запровадження оптимальної ставки мита. Якщо необхідно значно зменшити митний тариф (більш як на 20%), то це варто зробити у декілька прийомів, а не відразу. Такий крок допоможе вітчизняним виробникам поступово адаптуватися до нових умов торгівлі.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення основних положень митно-тарифного оподаткування і запропоновано вирішення науково-практичної задачі оптимізації вітчизняної митно-тарифної системи, що дозволило сформулювати наступні наукові висновки та розробити конкретні практичні рекомендації щодо підвищення ефективності реалізації фіскально-регулюючого потенціалу мита:

1. У системі державного регулювання економіки мито займає важливе місце як єдиний легітимний податок на зовнішню торгівлю товарами, а також як фінансовий інструмент, котрому, згідно з міжнародними нормами, надається прерогатива перед нетарифними важелями впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності.

2. Дослідження генезису та суті мита дозволило виявити проблему недосконалості поняттєвого апарату, який застосовується для позначення митних платежів, що полягає в неоднозначності трактування загальноприйнятого визначення мита та зумовлена дублюванням його сутнісно-функціональних ознак внутрішніми податками, які справляються з імпорту. З метою чіткого відмежування мита від інших митних податків, по-перше, уточнено дефініцію мита як непрямого податку на зовнішню торгівлю, що справляється з товарів, які перетинають митний кордон країни, згідно із законодавчо встановленими митними тарифами; по-друге, для позначення решти митних податків запропоновано нове фінансово-економічне поняття – субститути мита, яке охоплює внутрішні податки, що справляються з імпортних товарів, та виконують функції мита.

3. Аналіз основних положень теорії міжнародної торговельної політики за її головними концептуальними напрямками підтверджує ефективність політики вільної торгівлі, обумовлюючи необхідність поступової лібералізації зовнішньої торгівлі. Внаслідок синтезу ключових постулатів перелічених вище напрямків теорії міжнародної торговельної політики визначено наступні принципи проведення сучасної митно-тарифної політики України: єдності та системного підходу; уніфікації національного митно-тарифного законодавства з міжнародними стандартами; поступової лібералізації зовнішньої торгівлі; тимчасового

протекціонізму; активізації запровадження особливих видів мита; мінімізації кількості пільг у митно-тарифному оподаткуванні.

4. Доведено доцільність об'єднання в межах Митного тарифу України всіх імпорتنих та експортних тарифів, в тому числі і особливих видів мита, а також обмеження диференціації митних ставок до четвертого-шостого знаку УКТЗЕД з можливістю більш глибокого рівня деталізації у виключних випадках, що зробить митно-тарифне законодавство більш уніфікованим, чітким і доступним, та сприятиме спрощенню процесу митного оформлення, процедур митного контролю, митно-тарифного адміністрування та прогностичної діяльності в даній галузі на етапі становлення митно-тарифної системи. Визначено напрямки підвищення ефективності застосування окремих видів мита у вітчизняній практиці: стосовно особливих видів мита, які в Україні як інструмент регулювання зовнішньоекономічної діяльності використовуються неповною мірою, – це законодавче закріплення права розпочинати антидемпінгові та антисубсидійні розслідування на підставі інформації Міністерства економіки України або ДМСУ, створення з цією метою відповідної статистично-інформаційної бази та здійснення даними органами виконавчої влади регулярного моніторингу-контролю співвідношень цін і обсягів виробництва вітчизняних та імпортованих товарів; стосовно вивізного мита – це запровадження його лише в якості оперативного регулятора зовнішньої торгівлі з чіткою законодавчою регламентацією строків дії у кожному конкретному випадку та скасування пільг щодо даного виду мита.

5. Підтверджено важливе значення достовірної митної оцінки в процесі митно-тарифного оподаткування. Запропоновано резервний метод визначення митної вартості товарів трактувати як комбіноване або/і більш гнучке застосування інших п'яти методів. З метою достовірного визначення країни-виробника та спрощення процедури верифікації сертифікатів походження товару доцільно уніфікувати їх форму на міжнародному рівні та створити міжнародну базу даних щодо виданих сертифікатів, яка би поповнювалась в оперативному режимі.

6. Виявлено, що потенційними резервами зростання надходжень мита до державного бюджету в період лібералізації Митного тарифу України є підвищення рівня організації митного контролю, що на даному етапі виступає визначальним фактором збільшення обсягів сплаченого до бюджету мита, а також розширення податкової бази за рахунок зменшення розміру митних ставок та скорочення переліку митно-тарифних пільг.

Оцінка ефективності застосування мита як інструмента впливу на розвиток вітчизняної економіки дозволяє констатувати невисокий рівень реалізації його регулюючого потенціалу на даному етапі, що зумовлено в основному нестабільністю митно-тарифного законодавства, недосконалістю правової бази, а також відсутністю чіткої довгострокової зовнішньоторговельної стратегії.

7. З метою пришвидшення завершення процесу приєднання України до СОТ слід активізувати процес уніфікації національного законодавства відповідно до вимог даної організації, що в частині узгодження митно-тарифного регулювання є найбільш проблематичним стосовно виконання зобов'язань із зниження рівня митних тарифів на значний перелік товарів згідно з Концепцією трансформації Митного тарифу України на 1996-2005 рр. та окремими вимогами нових країн-членів Робочої групи з розгляду заявки про вступ України до СОТ. Обґрунтовано необхідність збереження достатнього рівня протекції для вітчизняних товарів, котрі потребують захисту від іноземної конкуренції, одночасно пропонуючи зацікавленим країнам-членам робочої групи СОТ альтернативні поступки.

8. Виявлено дилему, яка поставила Україну перед вибором пріоритетного напрямку інтеграції з-поміж двох найбільш значущих для неї міжнародних регіональних угруповань – ЄС та СЕП. Обґрунтовано можливість одночасного приєднання до обох зазначених організацій, при постановці перспективних цілей досягнення повноправного членства у ЄС, лише за умови створення та подальшого функціонування СЕП як міжнародного регіонального утворення з рівнем інтеграції не вищим, ніж повноцінна зона вільної торгівлі без вилучень та обмежень.

9. З метою успішної трансформації Митного тарифу України у період її інтеграції у світовий господарський простір розроблено алгоритм оптимізації ставок ввізного мита, який враховує основні фактори формування митних тарифів, дозволяє здійснити ефективну імплементацію оптимальної ставки у діючу митно-тарифну систему.

Застосування мита як інструмента захисту національних інтересів на науково обґрунтованих засадах дозволить забезпечити достатній рівень протекції пріоритетним галузям економіки, не порушуючи одночасно нормального конкурентного середовища на внутрішньому ринку; сприятиме успішному розвитку зовнішньої торгівлі та встановленню її оптимальної структури; не перешкоджатиме активному входженню України у світовий господарський простір; а також виступатиме надійним джерелом наповнення державного бюджету.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Злепко Н. П. Вплив імпортного мита на суспільний добробут // Фінанси України. – 2001. – № 10. – С. 112-117 (0,3 д. а.).

2. Злепко Н. П. Мито в контексті розвитку теорії міжнародної торговельної політики // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. – 2002. – № 11. – С. 44-49 (0,5 д. а.).

3. Злепко Н. П. Прагматика застосування особливих видів мита // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – Луцьк: “Вежа”.

– 2002. – № 2. – С. 146-149 (0,4 д. а.).

4. Злепко Н. П. Проблеми та особливості визначення митної вартості товарів в Україні // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2003. – № 1. – С. 68-72 (0,4 д. а.).

5. Злепко Н. П. Реформування митно-тарифного регулювання як передумова вступу України у СОТ // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: економіка. – 2003. – № 15. – С. 49-53 (0,5 д. а.).

В інших виданнях:

1. Злепко Н. П. Митне регулювання процесу залучення іноземних інвестицій в економіку України // Вісник Технологічного Університету Поділля. – 1999. – № 5. Частина 1. – С. 159-161 (0,3 д. а.).

2. Злепко Н. П. Митне регулювання та проблеми економічної інтеграції України на світовий ринок // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного інституту: Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції “Фінансові важелі економічного зростання України на сучасному етапі” У 2-х ч. Вип. 1, ч. II. – Чернівці: Кондратьєв, 2000. – С. 212-215 (0,2 д. а.).

3. Злепко Н. П. Трансформація національного митного тарифу України з врахуванням вимог Світової організації торгівлі // Стратегія українсько-польського соціально-економічного партнерства. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2000. – С. 44-46 (0,2 д. а.).

4. Злепко Н. П. Генезис протекціонізму та фритредерства // Актуальні проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України: Збірник наукових статей. – Харків: Основа, 2001. – С. 154-156 (0,2 д. а.).

5. Злепко Н. П. До питання економічної природи мита / Проблеми економіки України: Збірник наукових праць: Випуск 8. – Тернопіль: Карт-бланш, 2001. – С. 122-124 (0,2 д. а.).

6. Злепко Н. П. Мито як фіскальний ресурс державного бюджету // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – Луцьк: “Вежа”. – 2001. – № 4. – С. 266-269 (0,3 д. а.).

7. Злепко Н. П., Крамарчук С. П. Еволюція мита та його субститути // Бюджетно-податкова політика в Україні (проблеми та перспективи розвитку). Збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції (20-22 грудня 2001 року). – Ірпінь: Академія ДПС України, 2002. – С. 97-99 (0,2 д. а., особисто автору належить 0,1 д.а., досліджено генезис мита, здійснено постановку проблеми дискримінаційного характеру інших митних платежів в Україні).

8. Злепко Н. П. Основні фактори росту надходження мита до Державного бюджету // Розвиток фінансово-кредитної системи України в умовах ринкових трансформацій: Збірник матеріалів першої Всеукраїнської науково-практичної

конференції вчених, викладачів та практичних працівників, 26-27 лютого 2003 р. – Вінниця: “Універсум” – “Ландо Лтд”, 2003. – С. 83-85 (0,2 д. а.).

9. Злепко Н. П. Проблеми та перспективи розвитку митно-тарифної системи України в контексті міжнародної економічної регіональної інтеграції // Розвиток грошово-кредитних відносин в Україні. Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції 27 лютого 2004 р. / За ред. професора В. П. Матвієнка. – Київ, 2004. – С. 181-184 (0,2 д. а.).

10. Злепко Н. П. Особливості застосування митно-тарифних пільг в Україні // Світ фінансів. – 2005. Випуск 1. – С. 88-94. (0,5 д. а.).

11. Іващук І. О., Злепко Н. П. Митна справа: Курс лекцій. – Тернопіль, 2001. – 135 с.

АНОТАЦІЯ

Злепко Н. П. Мито як фіскальний ресурс державного бюджету та інструмент фінансової політики. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит. – Тернопільський державний економічний університет, Тернопіль, 2005.

Дисертацію присвячено дослідженню теоретичних засад і вітчизняної практики митно-тарифного оподаткування з позицій підвищення ефективності реалізації фіскально-регулюючого потенціалу мита.

Розкрито й уточнено сутнісно-функціональне призначення та особливості мита як податку; визначено принципи ефективної митно-тарифної політики України.

Проведено емпіричний аналіз запровадження та справляння мита, здійснено оцінку його впливу на розвиток вітчизняної економіки. Виявлено резерви зростання надходжень мита до Державного бюджету України в умовах лібералізації національного митного тарифу.

Запропоновано та обґрунтовано комплекс практичних заходів щодо вдосконалення вітчизняної системи митно-тарифного регулювання у контексті сприятливої для національних інтересів зовнішньоекономічної інтеграції. Розроблено алгоритм оптимізації ставок ввізного мита у період становлення Митного тарифу України.

Ключові слова: мито, фіскально-регулюючий потенціал мита, митно-тарифна політика, національний митний тариф, зовнішньоекономічна інтеграція.

АННОТАЦИЯ

Злепко Н. П. Таможенная пошлина как фискальный ресурс государственного бюджета и инструмент финансовой политики. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.04.01 – финансы, денежное обращение и кредит. – Тернопольский

государственный экономический университет, Тернополь, 2005.

Диссертация посвящена комплексному исследованию теоретических начал и отечественной практики таможенного тарифного налогообложения с позиций повышения эффективности реализации фискально-регулирующего потенциала таможенной пошлины.

Значительное внимание в работе уделено изучению дискуссионных вопросов сущности и функций таможенной пошлины, а также её генезиса и особенностей как налога и тарифного метода регулирования внешнеэкономической деятельности. Рассмотрено два основных подхода к истолкованию экономического содержания таможенной пошлины: расширенный и конкретизированный. В рамках последнего предложена авторская уточнённая дефиниция таможенной пошлины, что даёт возможность чётко отделить этот налог от других таможенных налогов, для обозначения которых введено новое финансово-экономическое понятие – субституты таможенной пошлины.

Исследовано эволюцию идей протекционизма и свободной торговли в рамках различных направлений теории международной торговой политики в контексте использования таможенной пошлины как финансового инструмента регулирования внешней торговли. Обозначены принципы проведения эффективной национальной таможенной тарифной политики в период либерализации внешнеэкономической деятельности и интеграции Украины в мировое экономическое пространство.

Проведён анализ современной отечественной практики введения и изымания таможенной пошлины. Обоснована идея целесообразности рационализации и упрощения структуры Таможенного тарифа Украины на современном этапе путём объединения в его составе всех действующих ставок таможенной пошлины, в том числе экспортных и особенных, и унификации таможенных тарифов на уровне группы-позиции.

Изучены вопросы таможенной оценки и изложены рекомендации по совершенствованию методологических основ определения таможенной стоимости товаров как базы начисления таможенных платежей. Разработан комплекс мер по решению проблем верификации сертификатов происхождения товаров с целью предупреждения нарушения таможенных правил в части декларирования страны производителя.

Раскрыты особенности отечественного механизма использования особенных видов таможенной пошлины, обоснована необходимость повышения оперативности их введения путём увеличения числа возможных инициаторов антидемпинговых и антисубсидиционных расследований. Обоснована целесообразность введения экспортной таможенной пошлины только в исключительных случаях для защиты национальной экономики.

Исследован фискальный потенциал таможенной пошлины как одного из видов доходов государственного бюджета. Определены основные факторы повышения

поступлений таможенной пошлины в Государственный бюджет Украины, которые являются реальным резервом увеличения его доходной базы в период либерализации национального таможенного тарифа.

Предложено и обосновано комплекс практических мер по усовершенствованию отечественной системы таможенного тарифного регулирования в контексте благоприятной внешнеэкономической интеграции. Доведено необходимость активизации приведения национального законодательства в соответствие с международными нормами и интенсификации завершения процесса присоединения к ВТО.

Разработано алгоритм оптимизации ставок импортного таможенного тарифа, который позволяет осуществить эффективное введение теоретической ставки таможенной пошлины, рассчитанной на основании разницы между национальными и мировыми ценами, в национальный таможенный тариф.

Ключевые слова: таможенная пошлина, фискально-регулирующий потенциал таможенной пошлины, таможенная тарифная политика, национальный таможенный тариф, внешнеэкономическая интеграция.

ANNOTATION

Zlepko N. P. Customs-duty as a fiscal resource of State budget and means of financial policy. – Manuscript.

The thesis for obtaining Candidate of Economic Science scientific degree on speciality 08.04.01 – Finance, money circulation and credit. – Ternopil State Economic University, Ternopil, 2005.

The thesis is dedicated to the research of theoretical basis and domestic practice of customs-tariff taxation from the point of view of effective realization of fiscal-regulation potential of customs-duty increase.

Functional use along with the peculiarities of customs-duty being a tax have been stressed; the principles of effective customs-tariff policy of Ukraine have been stated.

The empiric analysis of customs-duty establishment and collection with its influence on domestic economy development has been carried out. The reserves of increase of customs-duty in-comings into the State budget of Ukraine under the conditions of national customs tariff liberalization have been clarified.

The complex of practical means referring to the improvement of customs-tariff regulation domestic system favourable for external economic integration have been suggested. The algorithm of import customs-duty rates optimization at the time of Customs Tariff of Ukraine establishment has been worked out.

Key words: customs-duty; fiscal-regulation potential of customs-duty; customs-tariff policy; national customs tariff; external economic integration.